

Å bekjempe fattigdom skaper fred

Pave Benedikt XVI's budskap til Verdens fredsdag, 1. januar 2009.

1. Igjen, ved inngangen til et nytt år, vil jeg hilse og ønske fred til alle mennesker. I mitt budskap vil jeg denne gang reflektere over temaet *Fattigdomsbekjempelse for fredsbygging*. Det var i 1993 at min ærverdige forgjenger pave Johannes Paul II i sitt budskap på Verdens Fredsdag rettet oppmerksomhet mot de negative følgene det får for freden når hele befolkninger lever i fattigdom. Fattigdom er ofte en av faktorene som bidrar til eller forverrer konflikter, også væpnede. "Vår verden", skrev han, "viser oss enda en alvorlig trussel mot fred: mange enkeltmennesker, men også hele befolkningsgrupper, lever i dag i ekstrem fattigdom. Gapet mellom fattig og rik er blitt mer markert, også i de utviklede landene. Dette er et problem som menneskehetens samvittighet ikke kan ignorere. De levetilstander som et stort antall av verdens befolkning lever under, er en fornærmelse mot deres verdighet som mennesker, og resultatet av dette er en trussel mot en autentisk og harmonisk fremgang for verdenssamfunnet."

2. I denne konteksten krever fattigdomsbekjempelse at vi gir det komplekse fenomenet *globalisering* aktpågivende oppmerksomhet. Dette er viktig fra et metodologisk synspunkt, for det viser behovet for å bygge på fruktene av økonomisk og sosiologisk forskning og å benytte seg av disse i de mange forskjellige aspektene av fattigdom. Referansen til globalisering bør også minne oss om de spirituelle og moralske sidene ved spørsmålet. I vår behandling av de fattige oppfordrer dette perspektivet oss til å ta utgangspunkt i den klare anerkjennelsen av at vi alle har del i en helhetlig guddommelig plan: vi er kalt til å utgjøre en familie der vi alle – individer, folk og nasjoner – tilpasser sin livsførsel i overensstemmelse med prinsippene brorskap og ansvar.

Dette perspektivet fordrer en omfattende og godt formulert forståelse av fattigdom. Var dette et spørsmål om materiell fattigdom alene, ville samfunnsvitenskapen, som gjør det mulig for oss å måle fenomenet på grunnlag av hovedsakelig kvantitative data, være tilstrekkelig for å illustrere de grunnleggende karakteristika. Men vi vet at andre, ikke-materielle former for fattigdom også finnes, og at disse ikke direkte eller automatisk er en konsekvens av materiell nød. I utviklede samfunn er det for eksempel tydelig at det finner sted marginalisering og også moralsk og spirituell fattigdom, noe som gir seg til kjenne i menneskers desorienterte indre liv og i ulike typer ubehag til tross for økonomisk velstand. På den ene siden tenker jeg på det som er kjent som "moralisk underutvikling" (pave Paul VI i encyklikaen *Populorum Progressio*), og på den andre siden på de negative følgene av "overutvikling" (pave Johannes Paul II i encyklikaen *Sollicitudo Rei Socialis*). Jeg kan heller ikke overse at økonomisk vekst i de såkalte "fattige" samfunn hindres av kulturelle hemsko som fører til en ineffektiv bruk av tilgjengelige ressurser. Men det er ikke til å se bort ifra at enhver form for fattigdom som er påført utenifra, er rotfestet i mangel av respekt for menneskets opphøyde verdighet. Når mennesket ikke betraktes i hele sin kallskontekst, og når kravene til en sann "menneskelig økologi" (Johannes Paul II i encyklikaen *Centesimus Annus*) ikke respekteres, slippes fattigdommens onde krefter løs. Dette ser vi spesielt på visse områder, disse skal jeg nå gå kort igjennom.

Fattigdom og moralske implikasjoner

3. Fattigdom vurderes ofte som en konsekvens av demografiske forandringer. Av denne grunn er det startet internasjonale kampanjer for å redusere fødselsrater. Av og til brukes metoder som verken respekterer kvinnens verdighet eller foreldres rett til selv å ansvarsfullt vurdere hvor mange barn de vil ha (jfr. Paul VI's *Populorum Progressio* og Johannes Paul II's *Sollicitudo Rei Socialis*); enda alvorligere er metoder som ikke engang respekter retten til liv. Tilintetgjørelsen av millioner av ufødte barn i fattigdomsbekjempelsens navn utgjør ødeleggelse av de aller fattigste av alle mennesker. I 1981 levde rundt 40 % av verdens befolkning i absolutt fattigdom. I dag er andelen i prosent redusert til omtrent det halve, og hele befolkningsgrupper har klart å komme seg ut av fattigdommen, selv om de samme gruppene har opplevd en betydelig demografisk vekst. I tillegg til dette skal vi heller ikke glemme at verdens befolkning siden Annen Verdenskrig har vokst med fire milliarder, mest på grunn av enkelte lands inntreden som nye økonomiske supermakter på den internasjonale arena, og disse har opplevd rask utvikling nettopp fordi de har så mange innbyggere. Dessuten, blant de mest utviklede land er det de med høyest fødselsrater som har best mulighet til utvikling. Men andre ord, befolkning viser seg å være en ressurs, ikke en faktor som bidrar til fattigdom.

4. Et annet sentralt anliggende er pandemiske sykdommer, slik som malaria, tuberkulose og aids. I den grad disse påvirker befolkningens velstandsproduserende sektorer, er de betydningsfulle faktorer i den samlede forringelsen av de aktuelle lands forhold. Bestrebelse på å redusere disse sykdommenes konsekvenser for befolkningen gir ikke alltid signifikante resultater. Det forekommer også at land som er rammet av enkelte av disse pandemiene, opplever seg bundet i sine forsøk på å finne tiltak mot dem av dem som kun gir økonomisk bistand om man setter i verk en livsfiendtlig politikk. Det er særlig vanskelig å bekjempe aids, en betydelig årsak til fattigdom, med mindre man også tar fatt i de moralske spørsmål knyttet til spredningen av viruset. Først og fremst trenger man utdanningskampanjer, særlig rettet mot de unge, for å fremme en seksualetikk som til fulle korresponderer med menneskets verdighet. Initiativer av denne type har allerede båret rikelig med frukter og resultert i en reduksjon av spredning av aids. I tillegg må nødvendige medisiner og behandlinger også gjøres tilgjengelige for den fattigere befolkning. Dette forutsetter en målrettet innsats for å fremme medisinsk forskning og innovative former for behandling, så vel som en fleksibel anvendelse, alt etter behov, av de internasjonale regler som verner om åndsverk, slik at alle mennesker garanteres nødvendige, grunnleggende helsetjenester.

5. Et tredje område som behøver oppmerksomhet innen programmer for fattigdomsbekjempelse, og som nok en gang understreker en vesentlig moralsk dimensjon, er fattigdom blant barn. Når fattigdom rammer en familie, viser det seg at det er barna som er de mest sårbare ofre: nesten halvparten av dem som lever i absolutt fattigdom i dag er barn. Å stå på barnas side i fattigdomsspørsmålet betyr å prioritere de mål som angår barna direkte, som for eksempel beskyttelse av mødre, forpliktelse innen utdanning, vaksinasjonsmuligheter, medisinsk behandling, drikkevann, beskyttelse av miljøet, og viktigst av alt, engasjement for å forsvare familien og stabiliteten i de relasjoner den består av. Når familien svekkes, lider barnet. Når kvinners og mødres verdighet ikke beskyttes, er det barna som berøres sterkest.

6. Et fjerde område som også trenger spesiell oppmerksomhet fra et moralsk ståsted, er forholdet mellom nedrusting og utvikling. De militære kostnader i dagens verden gir grunn til bekymring. Som jeg tidligere har påpekt, kan det hende at omfattende militære kostnader som innbefatter materielle og menneskelige ressurser og våpen er en avledning fra utviklingsprosjekt for mennesker, spesielt de fattigste som trenger hjelpen mest. Dette står i motsetning til hva som er slått fast i FN-konvensjonen, som engasjerer det internasjonale samfunn, og i særdeleshet stater, "til å promotere etableringen og opprettholdelsen av internasjonal fred og sikkerhet med minst mulig utbytting av verdens menneskelige og økonomiske ressurser" (Benedikt XVI i brev til kardinal Renato Raffaele Martino i anledning et internasjonalt seminar arrangert av *Justitia & Pax* 10. april 2008).

Dagens situasjon er at det ikke gjøres noe for å promotere det internasjonale samfunns oppnåelse av de ambisiøse utviklingsmålene, vi ser heller sterke hindringer. I tillegg risikerer man ved en omfattende økning av militære kostnader et akselerert våpenkappløp, noe som igjen skaper underutvikling og desperasjon. Dette kan igjen paradoksalt nok føre til opprusting, ustabilitet, spenning og konflikt. Som min ærverdige forgjenger Paul VI klokt uttalte: "Det nye navnet på fred er utvikling" (*Populorum Progressio*). Jeg oppfordrer derfor verdens nasjoner til å reflektere seriøst over de underliggende årsakene til konflikter, som ofte er fremprovosert av urettferdighet, og til modig å vise selvkritikk. Dersom vi kan forbedre relasjoner, bør det være mulig å redusere våpenkostnadene. Det som spares på dette, kunne da øremerkes utviklingsprosjekter for å hjelpe de fattigste og mest trengende mennesker og folk. En slik forsterket innsats ville vært et fredstiltak for hele den menneskelige familie.

7. Et femte område som er knyttet til bekjempelsen av materiell fattigdom, handler om den nåværende matkrisen, som setter oppfyllelsen av grunnleggende behov i fare. Krisen handler ikke om at det er mangel på mat, men om tilgang til den og forskjellige former for spekulering, med andre ord en strukturell mangel på politiske og økonomiske institusjoner som er i stand til å håndtere behov og krisesituasjoner. Feilernæring kan også føre til alvorlig mental og fysisk skade på befolkningen, og dette fratrar mange mennesker den energi som behøves for å komme ut av fattigdommen på egen hånd. Dette bidrar til større forskjeller og kan fremprovosere voldelige reaksjoner. Alle de siste års indikatorer på relativ fattigdom peker på en økt forskjell mellom fattige og rike. Det er liten tvil om at den prinsipielle årsaken til dette på den ene siden er teknologiske forsprang, som i størst grad kommer de rike land til gode, og på den andre siden forandringer i prisene på industriprodukter, som stiger langt raskere enn prisene på jordbruksprodukter og råmateriale som de fattigere land er i besittelse av. På denne måten lider størsteparten av befolkningen i de fattigste landene en dobbel marginalisering, grunnet de uheldige effektene av lavere inntekt og høyere priser.

Global solidaritet og kampen mot fattigdom.

8. En av de viktigste veiene for å bygge fred er en form for globalisering som er rettet mot hele menneskehetens interesser (Johannes Paul II i *Centesimus Annus*). For å styre globaliseringen, trengs det en tydelig global solidaritetsfølelse (Johannes Paul IIs tale til Italias kristne forening for arbeidere, 27. april 2002), mellom rike og fattige land, likedan innad i de individuelle land, også de velstående. Man trenger også "felles etiske retningslinjer" (Johannes Paul II i talen til Det pavelige akademi for sosialvitenskapers plenarforsamling, 27. april 2001) som ikke kun er

konsensusbaserte, men som er rotfestede i naturloven som av Skaperen er skjenket ethvert menneskes samvittighet. Dypt i vårt indre – kjenner vi ikke at vår samvittighet oppfordrer oss til å bidra personlig til det felles gode og til fred i samfunnet? Globalisering fjerner noen barrierer, men den bygger også nye. Det bringer folk sammen, men fysisk og midlertidig nærhet skaper ikke i seg selv forutsetninger for sant felleskap og autentisk fred. Effektive midler for å avhjelpe marginaliseringen av verdens fattige gjennom globalisering, er bare mulig hvis mennesker overalt føler seg personlig krenket av urettferdigheten i verden og de medfølgende bruddene på menneskerettighetene. Kirken, som både er ”et tegn på og et redskap for den nære forening med Gud og hele menneskeslektens innbyrdes enhet” (Annet Vatikankonsils dogmatiske konstitusjon *Lumen Gentium*), vil fortsette å gi sitt bidrag til at urettferdighet og misforståelser kan løses. Dette vil lede til en verden med mer fred og rettferdighet.

9. Innen internasjonal handel og finans ser vi i dag prosesser som tillater en positiv integrering av økonomier, noe som igjen kan lede til at forholdene forbedres, men det er også prosesser som tenderer i motsatt retning, som skiller og marginaliserer mennesker og som skaper farlige situasjoner som kan ende opp i krig og konflikt. Siden Annen Verdenskrig har internasjonal handel med varer og tjenester vokst enormt raskt, med en fart historien til nå ikke kan vise maken til. Mye av denne handelen har involvert tidlig industrialiserte land, med et betydelig tillegg av land som er i vekst og nylig har dukket opp på verdensarenaen. Allikevel er det mange lavinntektsland som innen handel er svært marginalisert. Deres vekst har blitt negativt påvirket av de siste tiårs nedgang i priser på varer, i praksis de varer disse land eksporterer. I disse landene, for det meste i Afrika, er avhengigheten av eksport av varer fortsatt en potensiell risikofaktor. Her vil jeg fornye en oppfordring om at alle land må bli gitt like muligheter til tilgang til verdensmarkedet, uten utelukkelse eller marginalisering.

10. En lignende refleksjon kan man gjøre innen finans, som er et nøkkelområde innen fenomenet globalisering og en følge av teknologiutviklingen og liberalisering av retningslinjer innen kapitalflyten mellom land. Objektivt sett er finansens viktigste funksjon å opprettholde muligheten til langsiktige investeringer og følgelig utvikling. I dag fremstår dette som ekstremt skjørt. Det viser seg at den finansielle utviklings negative ettervirkninger – både nasjonalt og globalt – er basert på kortsiktig tenking, som ønsker å øke finansoperasjoners verdi og konsentrerer seg om tekniske styringsmodeller og ulike former for risiko. Den nylige krisen viser hvordan finansiell aktivitet til tider fullstendig kan motvirke seg selv, samt mangel på langsiktige hensyn til det felles gode. Ved slik å senke den globale finans' mål til å være svært kortsiktige, reduserer man samtidig dens mulighet til å fungere som en bro mellom nåtid og fremtid og derved som redskap til å skape nye muligheter for produksjon og arbeid på lang sikt. Finans som har slike begrensninger, svært kortsiktige, blir farlig for alle, til og med for dem som drar fordel av det når markedet gjør det bra (jfr. Det pavelige råd *Justitia & Pax, Kompendium for katolsk sosiallære*).

11. Alt dette vil tilsa at kampen mot fattigdom trenger samarbeid både på et økonomisk og juridisk plan for å gjøre det mulig for det internasjonale samfunn, i særdeleshet fattige land, å identifisere og implementere koordinerte strategier for å håndtere problemene diskutert ovenfor og derved legge et effektivt juridisk rammeverk for økonomien. Det er nødvendig med initiativ til å danne effektive deltakerinstitusjoner, samt støtte til å bekjempe kriminalitet og fremme en lovlighetens kultur. På den annen side kan det ikke benektes at retningslinjer som

har for stort fokus på hjelpeaspektet feiler med henblikk på støtte til fattige land. Investering i menneskers formasjon og utviklingen av en spesifikk og godt integrert forretningskultur vil på det nåværende tidspunkt se ut til å være en riktig fremgangsmåte både i et mellomlangt og langsiktig perspektiv. Dersom økonomisk aktivitet trenger en tilrettelagt kontekst for å virke utviklende, må dette ikke ta oppmerksomheten bort fra behovet for å generere omsetning. Samtidig som det har vært riktig å fremheve at økt inntekt per innbygger ikke kan være det endelige mål for politisk og økonomisk aktivitet, er dette fremdeles viktige virkemidler for å oppnå målsettingen i kampen mot sult og absolutt fattigdom. Derfor må illusjonen om at retningslinjer for en redistribusjon av eksisterende rikdom kan løse problemet, settes tilside. I en moderne økonomi er verdien av aktiva helt avhengig av kapasitet til å generere avkasting, både i dag og i fremtiden. Verdiskaping blir derfor en ufravikelig plikt, som vi må ha i bakhodet hvis kampen mot fattigdom skal være effektiv på lang sikt.

12. Hvis de fattige skal prioriteres, må det skapes tilstrekkelig rom for en etisk tilnærming til økonomi for dem som er aktive på det internasjonale markedet, en etisk tilnærming til politikk for dem i offentlige embeter og en etisk tilnærming til aktiv deltakelse i det sivile samfunn på både lokalt og internasjonalt nivå. Internasjonale organer har selv innsett verdien og fordelene av det sivile samfunns og lokale myndigheters økonomiske initiativ til å fremme frigjøring og sosial inkludering for de lag av befolkningen som lever i ekstrem fattigdom, og som offisiell bistand ennå ikke har nådd ut til. Det 20. århundres økonomiske utvikling viser oss at god og effektiv utviklingspolitikk avhenger av en ansvarlig gjennomføring og av at det skapes positive partnerskap mellom markeder, sivilsamfunn og stater. Spesielt spiller sivilsamfunnet en nøkkelrolle i alle utviklingsprosesser, siden utvikling er et grunnleggende kulturelt fenomen, og da en kultur skapes og utvikles i den sivile sfære (jfr. Det pavelige råd *Justitia & Pax, Kompendium for katolsk sosiallære*).

13. Som min ærverdige forgjenger pave Johannes Paul II fikk anledning til å bemerke, er globalisering "særskilt ambivalent" (Johannes Paul IIs tale til Foreningen for italienske fagforeningsledere og arbeidere, 2. mai 2000) og må derfor forvaltes med stor grad av forsiktighet. Dette innbefatter å prioritere verdens fattiges behov og å overvinne den skandaløse ubalansen mellom fattigdomsproblemet og de faktiske tiltak som er iverksatt for å løse det. Ubalansen har sin grunn i den kulturelle og politiske dagsorden, og også den spirituelle og moralske. Vi vurderer faktisk ofte kun de overfladiske og medvirkende årsakene til fattigdom, uten å ta hensyn til det som er knyttet til menneskets hjerte, som grådighet og trangsyn. Problemene knyttet til utvikling, bistand og internasjonalt samarbeid adresseres ofte uten å ta hensyn til mennesket i seg selv, men som et rent teknisk spørsmål – begrenset til etablering av handelsavtaler og en upersonlig fordeling av midler. Det kampen mot fattigdom virkelig trenger, er menn og kvinner som grunnleggende sett lever i brorskap og som er i stand til å bistå enkeltpersoner, familier og lokalsamfunn på en reise i ekte menneskelig utvikling.

Konklusjon

14. I encyklikaen *Centesimus Annus* påpekte Johannes Paul II behovet for å "legge bort en mentalitet hvor de fattige – som enkeltpersoner og folkegrupper – anses som en byrde, som brysomme inntrengere som forsøker å forbruke det andre har produsert." "De fattige", skrev han, "ber om rett til å ta del i nytelsen av de materielle goder og om å få benytte sin arbeidskapasitet på en fornuftig måte, for slik å skape en

mer rettferdig og velstilt verden for alle.” I dagens globaliserte verden blir det stadig tydeligere at man bare kan bygge fred dersom alle sikres mulighet til fornuftig vekst – før eller siden vil skjevheten som følger av urettferdige systemer måtte betales av alle. Det er direkte tåpelig å bygge et luksushjem midt i en ørken eller i et område i forfall. Globalisering i seg selv kan ikke bygge fred, og i mange tilfeller skaper den splittelse og konflikt. Om noe, så peker den på behovet for en grunnleggende solidaritet, hvor målet er alles beste. I dette perspektivet bør globalisering anses som en mulighet til å oppnå noe viktig i kampen mot fattigdom og til å rette ressurser inn mot arbeid for rettferdighet og fred på en måte som tidligere var utenkelig.

15. Kirkens sosiallære har alltid vært opptatt av de fattige. I perioden rundt utgivelsen av encyklikaen *Rerum Novarum*, ble de fattige hovedsakelig identifisert som arbeiderne i det nye industrisamfunnet. Under Pius XI, Pius XII, Johannes XXIII, Paul VI og Johannes Paul II's pontifikater, utforsket man stadig nye former for fattigdom, inntil perspektivet på de sosiale spørsmål utvidet seg og fikk globale proporsjoner (jfr. Paul VI's encyklika *Populorum Progressio*). Denne utvidelsen av perspektivet på sosiale spørsmål til en verdensomfattende dimensjon er ikke kun å betrakte som en kvantitativ utvidelse, men også som en kvalitativ vekst i forståelsen av mennesket og menneskeslektens behov. Derfor – mens vi oppmerksomt følger globaliseringsfenomenet og dets innvirkning på fattigdom, peker Kirken på nye aspekter ved sosiale spørsmål, ikke bare i bredden, men også i dybden, i den grad de omhandler menneskets identitet og gudsforhold. Disse prinsippene i sosiallæren søker å tydeliggjøre sammenhengen mellom fattigdom og globalisering, og de rettleder oss i fredsarbeidet. Blant disse prinsippene bør vi, i lys av kjærlighetens overlegenhet, spesielt fremheve ”*forrang for de fattige*” (Johannes Paul II i encyklikaen *Sollicitudo Rei Socialis*, jf. encyklikaen *Centesimus Annus*), noe den kristne tradisjon og den første Kirke bærer vitnesbyrd om (jfr. Apg 4,32-36; 1 Kor 16,1; 2 Kor 8-9; Gal 2,10).

”Alle bør ta tak i det arbeid som tilfaller ham, med en gang og umiddelbart,” skrev Leo XIII i 1891, og han la til: ”Med tanke på Kirken skal det aldri skorte på hennes samarbeid, uansett tid eller anledning” (*Rerum Novarum*). Det er i denne samme ånd at Kirken også den dag i dag utfører sitt arbeid for de fattige, i hvem hun ser Kristus (Johannes Paul II's encyklika *Centesimus Annus*), og i hennes hjerte gjenlyder alltid Fredsfyrstens oppdrag til apostlene: ”*Vos date illis manducare*” – ”Dere skal gi dem mat!” (Luk 9,13). Trofast mot denne kallelsen fra Herren, skal det kristne fellesskap aldri svikte sin forsikring til menneskeheten om solidarisk støtte, ikke bare ved å gi av sin overflod, men aller mest ved å ”endre livsstil, produksjonsmodeller og forbruk og de etablerte maktstrukturer som i dag styrer våre samfunn” (Johannes Paul II's encyklika *Centesimus Annus*). Ved inngangen til det nye året inviterer jeg derfor varmt alle Kristi disipler og alle mennesker av god vilje til å møte de fattiges behov og til å ta alle mulige praktiske steg for å hjelpe dem. Man kan ikke bestride sannheten i grunnsetningen: ”Å bekjempe fattigdom er å bygge fred.”

Fra Vatikanet, 8. desember 2008

BENEDICTUS PP. XVI